

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ

© 2014 КУЗЬМИНЧУК Н. В

УДК 338.242.4:622.311

Кузьминчук Н. В. Институційні аспекти державного регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку

Визначено тенденції розвитку міжнародних електроенергетичних ринків. Наголошено на ролі злагодженого функціонування електроенергетичного ринку для збереження енергетичної безпеки країни у складних умовах трансформації економіки України під впливом геополітичних змін, фінансово-економічних, соціальних факторів. Обґрунтовано значущість держави в реалізації регулюючого впливу через механізм институційного забезпечення виробництва, транспортування й постачання електроенергії; зроблено акцент на недосконалості чинної системи институцій цієї сфери, які обумовлюють гармонійність процесу купівлі-продажу електроенергії. На основі системного аналізу институційної основи, яка відображає принципи й сутність регулювання електроенергетичного ринку, взаємовідносин його суб'єктів, узагальнено проблеми сучасної нормативно-правової бази та реалізації стратегічних програм розвитку в контексті формування відносин між учасниками енергоринку, що сприятиме оновленню державного регулювання. Виділено ключові напрями розв'язання нагальних питань институційного забезпечення діяльності учасників ринку електроенергії, серед яких найбільш актуальними виступають проблеми тарифної політики, розвитку альтернативної енергетики, фінансової дисципліни й технічного стану основних фондів електроенергетичного комплексу. Упорядковано систему договірних відносин суб'єктів ринку електричної енергії, що дозволяє сформувати науково обґрунтовані підходи в напрямку удосконалення організаційної структури енергоринку і впровадження заходів щодо підвищення ефективності регулюючих дій з боку держави.

Ключові слова: институційна основа, державне регулювання, електроенергетичний ринок, суб'єкти електроенергетичного ринку, взаємовідносини суб'єктів ринку електричної енергії

Рис.: 4. Бібл.: 23.

Кузьминчук Наталія Валеріївна – доктор економічних наук, доцент, професор, кафедра економічної кібернетики та маркетингового менеджменту, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Фрунзе, 21, Харків, 61002, Україна)

Email: nkuzminchuk@ukr.net

УДК 338.242.4:622.311

Кузьминчук Н. В. Институциональные аспекты государственного регулирования взаимоотношений субъектов электроэнергетического рынка

Определены тенденции развития международных электроэнергетических рынков. Выделена роль сложившегося функционирования электроэнергетического рынка для сохранения энергетической безопасности страны в сложных условиях трансформации экономики Украины под влиянием геополитических изменений, финансово-экономических, социальных факторов. Обоснована значимость государства в реализации регулирующего воздействия через механизм институционального обеспечения производства, транспортировки и поставки электроэнергии; сделан акцент на несовершенстве действующей системы институтов этой сферы, которые обуславливают гармоничность процесса купли-продажи электроэнергии. На основе системного анализа институциональной основы, отражающей принципы и суть регулирования электроэнергетического рынка, взаимоотношений его субъектов, обобщены проблемы современной нормативно-правовой базы и реализации стратегических программ развития в контексте формирования отношений между участниками энергорынка, что будет способствовать обновлению государственного регулирования. Выделены ключевые направления решения насущных вопросов институционального обеспечения деятельности участников рынка электроэнергии, среди которых наиболее актуальными являются проблемы тарифной политики, развития альтернативной энергетики, финансовой дисциплины и технического состояния основных фондов электроэнергетического комплекса. Упорядочена система договорных отношений субъектов рынка электрической энергии, что позволяет сформировать научно обоснованные подходы в направлении совершенствования организационной структуры энергорынка и внедрения мероприятий по повышению эффективности регулирующих действий со стороны государства.

Ключевые слова: институциональная основа, государственное регулирование, электроэнергетический рынок, субъекты электроэнергетического рынка, взаимоотношения субъектов рынка электрической энергии

Рис.: 4. Библ.: 23.

Кузьминчук Наталья Валериевна – доктор экономических наук, доцент, профессор, кафедра экономической кибернетики и маркетингового менеджмента, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт» (ул. Фрунзе, 21, Харьков, 61002, Украина)

Email: nkuzminchuk@ukr.net

UDC 338.242.4:622.311

Kuzmynchuk N. V. Institutional aspects of state regulation of interrelations of subjects of the electric energy market

The article identifies tendencies of development of international electric energy markets. It marks out the role of well-organised functioning of the electric energy market for maintaining the energy security of the country under complex conditions of Ukrainian economy transformation under the influence of geopolitical changes, financial, economic and social factors. It justifies important role of the state in realisation of the regulating impact through mechanisms of institutional support of production, transportation and supply of electric energy; it focuses on imperfection of the existing system of institutes of this sphere, which determine harmonicity of the electric energy buy and sell process. Based on the system analysis of the institutional foundation, which reflects principles and essence of regulation of the electric energy market and interrelations of its subjects, the article generalises problems of the modern regulatory and legal base and realisation of strategic programmes of development in the context of formation of relations between the energy market participants, which would facilitate renovation of state regulation. The article marks out key directions of solution of topical issues of institutional support of activity of electric energy market participants, the most urgent of which are problems of the tariff policy, alternative energy development, financial discipline and technical state of fixed assets of the electric energy complex. The article puts in order the system of contractual relations of subjects of the electric energy market, which allows formation of the scientifically justified approaches in the direction of improvement of the organisational structure of the energy market and introduction of measures on increase of efficiency of regulating actions by the state.

Key words: institutional foundation, state regulation, electric energy market, subjects of the electric energy market, interrelations of subjects of the electric energy market

Pic.: 4. Bibl.: 23.

Kuzmynchuk Nataliia V. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Professor, Department of Economic Cybernetics and Marketing Management, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (vul. Frunze, 21, Kharkiv, 61002, Ukraine)

Email: nkuzminchuk@ukr.net

Постановка проблеми. У глобалізаційному просторі посилюється значущість електроенергетичної галузі як однієї з базових складових систем міждержавного партнерства та внутрішніх економічних відносин. У свою чергу, весь електроенергетичний комплекс опирається на сукупність підсистем, від злагодженої та гармонійної роботи яких залежить енергетична безпека країни. Однією з таких підсистем виступає ринок електричної енергії, багатофункціональність та специфічна організаційна структура якого обумовлюють складний характер взаємовідносин його суб'єктів.

Підготовка та впровадження нової моделі вітчизняного енергетичного ринку перед усіма його учасниками ставить нові завдання, які обумовлені, передусім, політико-економічною спрямованістю країни, а також застосуванням окремих інструментів регламентації процесу постачання-споживання електроенергії, зміною форм власності суб'єктів господарювання тощо. Політика держави у цій сфері повинна враховувати стратегічні напрями розвитку, які включають тенденції використання альтернативної енергії, підвищення кваліфікаційного рівня кадрового забезпечення галузі, створення сприятливого клімату для наукових досягнень тощо, які поширюють перелік факторів підвищення ефективності державного регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку. Своєчасність та якість адаптації існуючої структури енергетичного ринку відповідно до вимог Європейського Співтовариства в енергетичному секторі залежить від аналізу основних груп суб'єктів ринку, розподілу їх функціональних обов'язків, контролю за здійсненням їхньої взаємодії, яка повинна ґрунтуватися на нормативному забезпеченні, як національного, так і загальноєвропейського характеру. Тому серед науковців та практиків зростає інтерес до вивчення проблем діяльності учасників електроенергетичного ринку, вирішення яких прямо залежить від цілісності та упорядкованості інституційних основ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначення ролі державних інститутів у діяльності суб'єктів економічних відносин висвітлені в роботах видатних науковців: М. Гордон [12], В. Єфімова [13], В. Липова [16], Д. Норт [15], Н. Оленцевич [12], М. Олсона [14], Р. Рихтера [17], Е. Фуруботна [17] та ін. Окремі аспекти державного регулювання ринку електричної енергії та виявлення особливостей взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку розглянуто у наукових надбаннях таких вчених-економістів: Ю. Гарячої [18], О. Коцар [20], В. Логвиненка [19], А. Праховника [20] та ін. Виявлення проблем нормативно-правової основи, що регулює функціонування електроенергетичного ринку України в контексті формування міжсуб'єктних відносин, простежується в роботах багатьох вчених та практиків цієї сфери: В. Дерзського [23], О. Мозенкова [23], В. Омельченко [21], А. Шевцова [22] та ін.

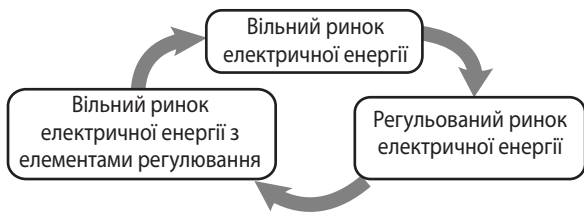
Аналіз вивчення окресленої проблематики свідчить, що не вирішеними залишаються питання ліквідації перешкод на шляху створення ефективної системи функціонування енергоринку, що обумовлює необхідність врахування всіх стратегічних завдань та особливостей внутрішнього середовища при формуванні інституційного підґрунтя електроенергетичного ринку, зокрема, діяльності його суб'єктів, використовуючи світові тенденції розвитку ринків елек-

тричної енергії. У зв'язку з цим метою статті є аналіз інституційного забезпечення формування ринку електричної енергії, систематизація проблем діючої законодавчої бази та визначення перспективних напрямів розвитку відносин між учасниками енергоринку з позицій державного регулювання, а також висвітлення ключових аспектів системи договірних відносин суб'єктів ринку електричної енергії.

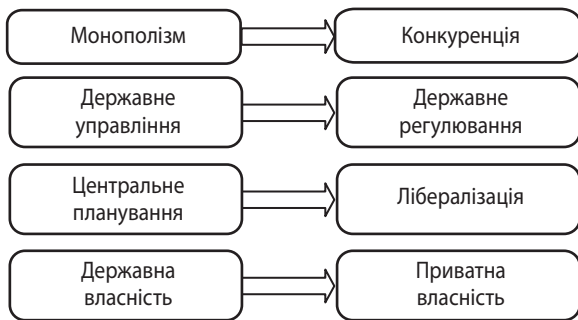
Виклад основного матеріалу. Відповідно до «Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки» [1] на державному рівні обґрунтовано цілі щодо реформування сектору електроенергетики, розроблено заходи їх досягнення. Серед ключових питань, задекларованих у Програмі, необхідно виділити: проведення реформи ринку електричної енергії з ліквідацією перехресного субсидування, забезпечення незалежного статусу регулятора ринку, продовження приватизаційних процесів тощо. Разом з тим, до шляхів реформування електроенергетичного комплексу віднесено підвищення ефективності управління державними енергетичними компаніями через впровадження корпоратизації, зокрема, врегулювання державного впливу на процеси ринку електричної енергії та сприяння прозорості роботи його суб'єктів. Відзначимо, що до суб'єктів оптового ринку електричної енергії України віднесено виробників (теплові електростанції; ДП НАЕК «Енергоатом»; ДАК «Укргідроенерго»; теплоелектроцентралі та виробники малої потужності; вітроелектростанції) та постачальників електроенергії (регіональні розподільчі компанії; незалежні постачальники електроенергії), оператор ринку ДП «Енергоринок», системний оператор НЕК «Укренерго».

Перелічені напрями впровадження державного регулювання діяльності учасників ринку електричної енергії містять суперечливі підходи щодо реалізації затверджених планів і програм. З одного боку, ідеї та стратегічні завдання концепції розвитку ринку електричної енергії зосереджені на питаннях, пов'язаних з обґрунтуванням необхідності його лібералізації, виявленні перешкод і можливостей її впровадження. З іншого боку, судячи з практичного досвіду, лібералізація, або дерегулювання, не завжди стимулює зниження цін на енергетичні ресурси, зростання інвестицій та укріплення надійності електропостачання. Це призводить до перегляду концепцій реформування енергоринків. На заміну вільному ринку приходять регульований, після чого з'являються нові передумови для повернення до моделі вільного ринку електроенергії, але з елементами регулювання. Умовно цей процес можна вважати циклічним (рис. 1). Роль суб'єкта ринку в даній ситуації дуальна: з одного боку, він приймає участь у формуванні вектору розвитку електроенергетичного ринку залежно від характеру, масштабів й ступеня залученості господарської діяльності суб'єкта до макроекономічних процесів цієї сфери, а з іншого боку, є об'єктом, який відчуває вплив на свою мікросереду з огляду світових трендів й обраних орієнтирів у вітчизняних програмах і стратегіях розвитку електроенергетики.

Зважаючи на інституційну базу та досвід країн Центральної Європи щодо адаптації енергетичного законодавства, її наслідком має стати зміна таких ключових засад державного регулювання [2] (рис. 2). Сучасний ринок електроенергії України функціонує, базуючись на принципах, які більше підпадають під ліву частину рис. 2, залиша-

Рис. 1. Трансформація форм функціонування електроенергетичних ринків

Рис. 2. Тенденції розвитку електроенергетичних ринків у міжнародному просторі

ючи перед собою великий перелік невирішених завдань на шляху його лібералізації та побудови конкурентного середовища. Найбільш дискусійним є питання доцільності приватизації підприємств електроенергетичного сектору, яка набуває прискорених темпів останніми роками. Така тенденція вимагає від економістів-аналітиків та експертів проведення регулярної діагностики ситуації щодо перетікання капіталу від держави до приватних структур в межах електроенергетичного простору країни. Перед державою постає завдання моніторингу масштабів й інтенсивності проведення приватизаційної кампанії та своєчасного втручання шляхом застосування комплексу методів, інструментів з метою встановлення обґрунтованих пропорцій державного й приватного сектору для нівелювання негативних наслідків ринкового середовища та підтримки динамічного розвитку ринку електричної енергії в цілому та окремих його суб'єктів, зокрема.

За таких умов індикатором ефективної діяльності всіх учасників енергоринку залишається якість виконавчої дисципліни по всій вертикалі влади, що ускладнюється відсутністю жорсткого та послідовного контролю за реалізацією рішень, які приймаються, що включає персональну відповідальність посадових осіб за їх невиконання [3]. Інституційним фундаментом, на якому будується процес державного регулювання взаємовідносин електроенергетичного ринку, виступає нормативно-правова база і формування договірної дисципліни у цій сфері.

Численний ряд законодавчих документів, на які опирається держава при здійсненні моніторингової та контрольної функції процесу купівлі-продажу електроенергії, вимагає постійного перегляду й удосконалення відповідних положень і норм з метою передбачення виникнення конфліктних ситуацій, які виникають між суб'єктами енергоринку, та нівелювання можливих негативних наслідків. Особливо ця проблема актуалізується в період реформування електроенергетичного ринку України. На

основі системного підходу автором проаналізовано діючу нормативно-правову базу, яка обумовлює регулювання процесу функціонування ринку електричної енергії, зокрема, діяльності його учасників; виявлено завдання й окреслено шляхи розв'язання невирішених проблем інституційного забезпечення, які доцільно врахувати при його оновленні, що подано на рис. 3.

Огляд проблемного поля інституційних питань в сфері регулювання державою діяльності суб'єктів ринку електричної енергії дозволяє виділити наступні напрями їх розв'язання: вирішення технологічних питань процесів виробництва й постачання електроенергії, що надасть змогу оновити стан основних фондів й устаткування електроенергетичних об'єктів і електричних мереж; реструктуризація системи фінансових потоків, пов'язаних з оплатою спожитої електричної енергії, зокрема, перегляд механізму кредитування ДП «Енергоринок», що сприятиме налагодженню клімату міжсуб'єктних відносин учасників ринку; удосконалення ключових аспектів тарифної політики та підвищення інвестиційної привабливості галузі, що в комплексі стане передумовою формування конкурентного середовища для функціонування енергоринку; розбудова основ застосування ВДЕ у виробництві електричної енергії, забезпечення наукової обґрунтованості розвитку альтернативної енергетики в нашій країні, що є вагомим чинником забезпечення диверсифікації енергетичних ресурсів.

Аналіз законодавчої основи процесу державного регулювання діяльності суб'єктів, які включені до складу енергоринку, доцільно доповнити порядком формування договірної дисципліни, якою керуються суб'єкти в своїй діяльності. Система договірних відносин, передбачена Правилами користування електричною енергією учасниками енергоринку, наведена на рис. 4. Правове забезпечення купівлі-продажу електроенергії є досить складним інструментом державного регулювання, що обумовлює від держави консолідації зусиль з метою врахування специфіки процесу виробництва й постачання електричної енергії для побудови упорядкованого інституційного підґрунтя відповідно до реалій сучасних відносин суб'єктів ринку.

Висновки. Ключовими моментами реформування ринку електричної енергії залишаються питання, пов'язані з удосконаленням тарифної політики, впорядкуванням фінансової дисципліни, продовженням приватизаційних процесів, розвитком альтернативної енергетики, оперативність та якість вирішення яких залежить від забезпечення незалежного статусу регулятора ринку, що сприятиме зваженому підходу при формуванні ним інституційного підґрунтя реалізації державного регулювання.

Автором визначено тенденції розвитку електроенергетичних ринків з міжнародних позицій; зроблено акцент на недосконалості діючої системи інституційного забезпечення функціонування ринку електричної енергії. На основі системного аналізу інституцій, які відображають принципи й сутність регулювання електроенергетичного ринку, зокрема, взаємовідносин його суб'єктів, узагальнено проблеми сучасної нормативно-правової бази й реалізації стратегічних програм розвитку в контексті формування взаємовідносин між учасниками енергоринку, що сприятиме оновленню процесу державного регулювання. Упо-

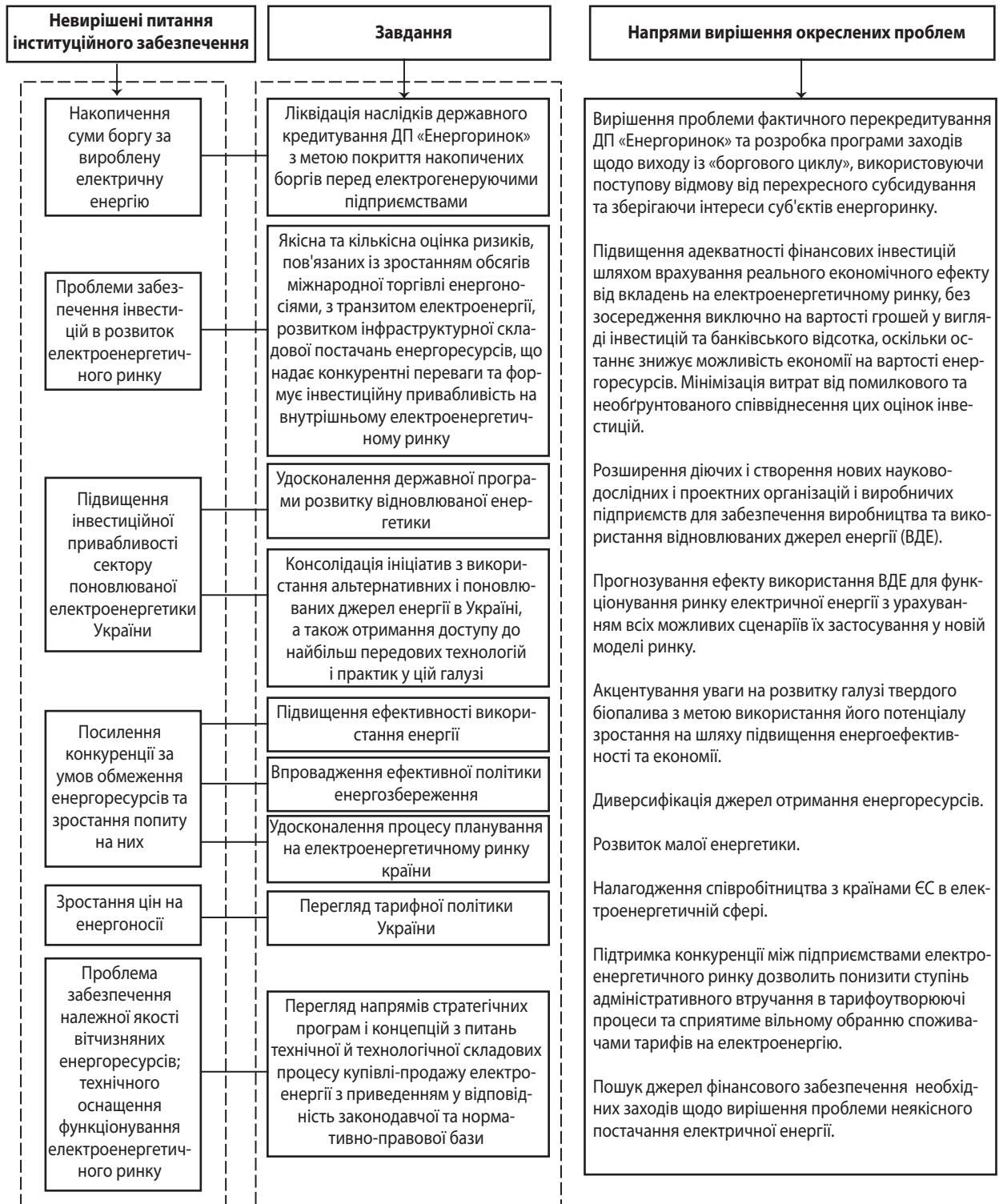

Рис. 3. Аналіз проблемних питань інституційного підґрунтя державного регулювання діяльності суб'єктів ринку електричної енергії

Примітка: складено автором на основі [5 – 9; 11].

рядковано систему договірних відносин суб'єктів ринку електричної енергії, що дозволяє сформулювати науково обґрунтовані підходи в напрямку удосконалення організаційної структури енергоринку та впровадження заходів щодо підвищення ефективності регулюючих дій з боку держави.

Перспективами подальших досліджень є визначення методичних й методологічних аспектів державного регу-

лювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку на основі інституційної бази, принципів та функцій держави в електроенергетичному комплексі з урахуванням міжнародного досвіду та інституцій у сфері регулювання ринків електричної енергії з метою удосконалення механізму державного регулювання електроенергетичного ринку й утворення міцної системи взаємовідносин його учасників.

Рис. 4. Система договірних відносин, передбачена Правилами користування електричною енергією суб'єктами енергоринку

Примітка: складено автором на основі [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
2. Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р.: Проект від 07.06.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mre.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>
3. Шевцов А. І. Основні питання політики розвитку електроенергетичної галузі України: Аналітична доповідь / А. І. Шевцов, В. О. Бараннік, М. Г. Земляний, Т. В. Рязова. – Дніпропетровськ, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dp.niss.gov.ua/public/File/docs/Pitannya_Pol%В3tiki.pdf
4. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=34197&cat_id=27394
5. Корольчук Ю. Енергетична стратегія: більше питань, ніж відповідей / Ю. Корольчук // Реальна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/41838.html>
6. Єрьоменко А. Стратегія без візії / А. Єрьоменко, І. Маскалевич // Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/strategiya-bez-viziyi-.html
7. Про засади функціонування ринку електричної енергії України: Закон України від 24.10.2013 р. № 663-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18>

8. Енергетична стратегія України: обережно і багатовекторно. Частина 1.: Експрес-ревізія документу «Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» / Український Бізнес Ресурс. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ubr.ua/uk/market/industrial/energetichna-strategia-ukrani-oberejno-bagatovektorno-chastina-1-145083>
9. Митрова Т. А. Тенденции и риски развития мировой энергетики [Електронний ресурс] / Т. А. Митрова // Журнал «Мировая энергетика». – Режим доступу: http://www.worldenergy.ru/stat/stat_0003.php.
10. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України № 877-V від 05.04.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16>
11. Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010 – 2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 243 від 01.03.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>
12. Гордон М. В. Проблема формирования эффективного государства: диалектика нормативного и позитивного анализа [Текст] / М. В. Гордон, Н. В. Оленцевич // Наукові праці ДонНТУ. – 2010. – С. 100 – 106. – (Серія: економічна. Випуск 38-1).
13. Ефимов В. М. Предмет и метод интерпретативной институциональной экономики [Текст] / В. М. Ефимов // Вопросы экономики. – 2007. – № 8. – С. 49–67.
14. Олсон М. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп [Текст] / М. Олсон [Пер. с англ.]. – М.: Фонд Экономической инициативы, 1995. – 174 с.

15. North D. C. *Structure and Change in Economic History* / D. C. North. – New York and London: W. W. Norton, 1981. – p. 33.

16. Липов В. В. Комплементарність інституціональних блоків як інструмент аналізу соціально-економічних систем [Текст] / В. В. Липов // *Економіка розвитку*. – 2013. – №3(67). – С. 8–12.

17. Фуруботн Э. Г. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории [Текст] / Э. Г. Фуруботн, Р. Рихтер. – СПб.: Из-во СПбГУ, 2005. – 702 с.

18. Гаряча Ю. П. Нові ініціативи ЄС у сфері правового регулювання енергетичних відносин: актуальні питання для України [Текст] / Ю. П. Гаряча // *Стратегічні пріоритети*. – 2010. – №1. – С. 147–152.

19. Логвиненко В. І. Ефективність взаємовідносин споживачів та постачальників теплової енергії – один із напрямків удосконалення механізмів реалізації загальнодержавної програми реформування і розвитку ЖКГ [Текст] / В. І. Логвиненко // *Економіка та держава*. – 2008. – №7. – С. 68–70.

20. Праховник А. В. Формування інформаційного забезпечення розрахунків за електричну енергію в умовах запровадження перспективних моделей енергоринку України [Текст] / А. В. Праховник, О. В. Коцар // *Енергетика та електрифікація*. – 2009. – № 3. – С. 40–51.

21. Омельченко В. П'ять кроків для підвищення енергетичної безпеки України [Електронний ресурс] / В. Омельченко. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1078

22. Шевцов А. І. Європейський енергетичний ринок та перспективи України: Аналітичний матеріал [Електронний ресурс] / А. І. Шевцов. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/88.pdf>

23. Дерзкий В. Г. Анализ эффективности функционирования оптового рынка электроэнергии [Електронний ресурс] / В. Г. Дерзкий, О. В. Мозенков. – Режим доступу: www.ueex.com.ua/files/analiz_effektivn.doc

REFERENCES

Derzskiy, V. G., and Mozenkov, O. V. "Analiz effektivnosti funktsionirovaniia optovogo rynka elektroenergii" [Analysis of the efficiency of the wholesale electricity market]. www.ueex.com.ua/files/analiz_effektivn.doc

"Enerhetychna stratehiia Ukrainy: oberezhno i bahatovektorno" [Energy Strategy of Ukraine gently and multilevel]. <http://ubr.ua/uk/market/industrial/energetichna-strategia-ukrani-oberejno-bagatovektorno-chastina-1-145083>

Efimov, V. M. "Predmet i metod interpretativnoy institutsionalnoy ekonomiki" [Subject and method of interpretive institutional economics]. *Voprosy ekonomiki*, no. 8 (2007): 49–67.

Furubotn, E. G., and Rikhter, R. *Instituty i ekonomicheskaya teoriia: Dostizheniia novoy institutsionalnoy ekonomicheskoy teorii* [Institutions and Economic Theory: Achievements of new institutional economics]. St. Petersburg: SpbGU, 2005.

Hordon, M. V., and Olentsevych, N. V. "Problema formirovaniia effektivnogo gosudarstva: dyalektika normativnogo y pozytyvnogo analiza" [The problem of building an effective state: dialectics normative and positive analysis]. *Naukovi pratsi DonNTU*, no. 38-1 (2010): 100–106.

Hariacha, Yu. P. "Novi initsiatyvy IES u sferi pravovoho rehulivannia enerhetychnykh vidnosyn: aktualni pytannia dlia Ukrainy" [New EU initiative in the field of regulation of power relations : issues for Ukraine]. *Stratehichni priorytety*, no. 1 (2010): 147–152.

Ieryomenko, A., and Maskalevych, I. "Stratehiia bez vizii" [Strategy without vision]. http://gazeta.dt.ua/energy_market/strategiya-bez-viziyi-.html

Korolchuk, Yu. "Enerhetychna stratehiia: bilshе pytan, nizh vidpovidei" [Energy Strategy: more questions than answers]. <http://real-economy.com.ua/publication/22/41838.html>

[Legal Act of Ukraine] (2007). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-%D0%BF>

Lypov, V. V. "Komplementarnist instytutsionalnykh blokov iak instrument analizu sotsialno-ekonomichnykh system" [Complementarity institutional units as a tool for the analysis of socio-economic systems]. *Ekonomika rozvytku*, no. 3 (67) (2013): 8–12.

[Legal Act of Ukraine] (2013). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18>

Lohvynenko, V. I. "Efektivnist vzaiemovidnosyn spozhyvachiv ta postachalnykiv teplovoi enerhii – odyin iz napriamkiv udoskonalennia mekhanizmiv realizatsii zahalnodержavnoi prohramy reformuvannia i rozvytku ZhKH" [The effectiveness of the relationship of consumers and suppliers of thermal energy - one of the areas of improvement of mechanisms for the implementation of the national reform program and services development]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 7 (2008): 68–70.

Mitrova, T. A. "Tendentsii i riski razvitiia mirovoy energetiki" [Trends and risks of global energy development]. http://www.worldenergy.ru/stat/stat_0003.php

North, D. C. *Structure and Change in Economic History* New York; London: W. W. Norton, 1981.

Olson, M. *Logika kollektivnykh deystviy. Obshchestvennye blaga i teoriia grupp* [Logic of Collective Action. Public goods and the theory of groups]. Moscow: Fond Ekonomicheskoy initsiatyvy, 1995.

"Onovlennia Enerhetychnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 r." [Updates Energy Strategy of Ukraine till 2030]. <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>

Omelchenko, V. "P'iat krokov dlia pidvyshchennia enerhetychnoi bezpeky Ukrainy" [Five steps to enhance the energy security of Ukraine]. http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1078

Prakhovnyk, A. V., and Kotsar, O. V. "Formuvannia informatsiinoho zabezpechennia rozrakhunkiv za elektrychnu enerhiiu v umovakh zaprovadzhennia perspektyvnykh modelei enerhorynku Ukrainy" [Formation of information support payments for electricity in terms of the introduction of advanced energy models Ukraine]. *Enerhetyka ta elektryfikatsiia*, no. 3 (2009): 40–51.

Shevtsov, A. I., Barannik, V. O., and Zemlianyi, M. H. "Osnovni pytannia polityky rozvytku elektroenerhetychnoi haluzi Ukrainy" [Key policy issues of the electricity sector in Ukraine]. http://dp.niss.gov.ua/public/File/docs/Pitannya_Pol%B3tiki.pdf

Shevtsov, A. I. "Yevropeyskyi enerhetychnyi rynek ta perspektyvy Ukrainy" [European energy market and prospects for Ukraine]. <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/88.pdf>

"Zvit pro rezultaty diialnosti Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehulivannia u sferi enerhetyky u 2011 rotsi" [Activity Report of the National Commission for the State Regulation of Energy in 2011]. http://www2.nerc.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=34197&cat_id=27394

"Zamozhne suspilstvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava: Prohrama ekonomichnykh reform na 2010 – 2014 roky" [Prosperous Society, Competitive Economy, Effective State : Economic Reform Program for 2010 – 2014 years]. http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf